

Towarzystwo Miłośników Głogowa

ENCYKLOPEDIA

Ziemi Głogowskiej

Zeszyt 7.

Głogów 1993

Komitet redakcyjny:

Janusz Chutkowski, Zenon Hendel

Jerzy Sadowski.

Autorzy haseł zamieszczonych
w zeszycie 7:

Antoni Bok

Janusz Chutkowski

Jerzy Dymytryszyn

Robert Górniak

Zenon Hendel

Jerzy Herman

Dariusz Hybel

Sylwia Malcher

Jerzy Sadowski

Ebook na podstawie oryginalnego wydania książkowego wykonał:

Albin Tomalak

mailto: albin.tomalak@neostrada.pl

Atlas Śląska Wielanda

31 października 1720 r. cesarz austriacki Rudolf IV nakazał wykonanie pierwszego urzędowego pomiaru Śląska znanemu z regulacji granicy austriacko-tureckiej po pokoju karłowickim kapitanowi Janowi Krzysztofowi Müllerowi. Ten jednak umarł 21.VI.1721 r., na krótko przed podjęciem prac. Kolejnym wykonawcą pomiarów wyznaczono porucznika Jana Wolfganga Wielanda. Cesarski reskrypt nakazywał właścicielom dominiów zapewnienie kartografowi kwater, podwół i przewodników. Pomiarzy rozpoczęte w 1722 r. trwały 10 lat. Była to tytaniczna praca najeżona niewyobrażalnymi dzisiaj trudnościami. Lesiste bezdroża i liczne podmokłe tereny, brak przewodników, niekompletne księgi katastralne wsi i majątków, a wreszcie zgodna niechęć właścicieli ziemskich do ujawniania posiadanych młynów, kuźni i tartaków skutecznie opóźniały postęp robót. Mimo to dzieło zostało chlubnie ukończone, a jego autor awansowany do stopnia kapitana. Wieland kolejno wykonał pomiary księstw: ziebickiego, grodkowskiego, świdnickiego, jaworskiego, żagańskiego, głogowskiego, wołowskiego, wrocławskiego, opolskiego, raciborskiego, cieszyńskiego, opawskiego i karniowskiego. Pomiary księstwa głogowskiego wykonano w latach 1724-25. Oryginał mapy z datą 1728 nosił tytuł „Ducatus Silesiae Principatus Glogowiensis in sous VI Circulos mandato Casareo secundum Rigorem Geometricum amensus, et in hane mappam accuratissime conscriptus a Joh. Wolfgang Wieland.Ingen.Lieut”. Korekty i redakcji map Wielanda dokonał porucznik Mateusz von Schubarth chlubnie znany jako wykonawca pierwszych przekopów przecinających meandrujące koryto Odry. W latach 1734-35 sporządził starannie i pięknie wykonane kopie map Wielanda, poprawiając zauważone w trakcie kolaudacji błędy. Przeskalowane do jednego formatu mapy przekazano norymberskiej firmie Homannischen

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

Erben wykonującej miedzioryty negatywów map i drukującej mapy. Wydany w lipcu 1752 r. atlas zawierał 20 map o wymiarach 87,5x61,8 cm (po złożeniu 62x45 cm). Kosztował 10 talarów, a pojedyncze mapy po 10 groszy śląskich. Atlas zawierał indeks map i posiadłości, 4 mapy generalne i 16 map księstw. Atlas, choć sporządzony jeszcze bez użycia triangulacji, był niekwestionowanym osiągnięciem XVIII wiecznej kartografii. (Jerzy Herman)

Literatura: A. Konias, Atlas Silesiae id est ducatus silesiae. Annales Silesiae t. XX z 1990 r.; E. Krzywicka-Blum, Ewolucja kartograficznego obrazu wód, Gospodarka Wodna nr 10 z 1991r..

Cureus Joachim

Joachim Cureus (1532-1573) urodził się w Kożuchowie jako syn sędziego miejskiego, byłego studenta Akademii Krakowskiej. Jego matka była córką głogowskiego rajcy Kaspra Junga. Cureus odebrał staranne wykształcenie, między innymi w postępowym gimnazjum złotoryjskim, a później na uniwersytecie w Wittenberdze, gdzie był uczniem Melanchtona. Jako magister teologii i filozofii powrócił do Kożuchowa i został nauczycielem, a później rektorem tamtejszej szkoły. Nieoczekiwanie zwrócił się ku medycynie. Powodowany zapalem udał się na studia do Padwy i Bolonii, gdzie uzyskał tytuł doktora medycyny. Po powrocie w 1559 r. czekało na niego wakujące stanowisko lekarza miejskiego w Głogowie. W swoim fachu zaszczytnie zdobył sobie poważanie i wdzięczność głogowian, a jego medyczna sława sięgała daleko poza granice Śląska. W tym czasie podjął się napisania historii Śląska. Zebrał w tym celu liczne dokumenty oraz odbył podróże do miast, klasztorów, kościołów śląskich. Zakończył swoją pracę w 1570 r., a w rok później ukazało się ono pod tytułem „Gentis Silasiae Annales”. Tom drugi zawierał obszerny rys historyczny Księstwa Głogowskiego. Dzieło to, pierwsze kompleksowe ujęcie dziejów Śląska z miejsca osiągnęło rozgłos i wywołało wiele reakcji, od podziwu po gwałtowne ataki. Ze strony dziejopisów polskich (Kromer, Strykowski) padały zarzuty, że Cureus posługując się dowolnie przekazami Tacyta i Ptolemeusza i błędnie interpretując etymologię nazw miejscowych, tendencyjnie buduje tezę o germańskich praprzodkach Śląska (niektórzy historyografowie niemieccy zarzucali mu przesadne uwypuklenie wątków polskich).

W następnych latach Cureusa – gorliwego kalwinistę, spotkały liczne szykany ze strony kleru katolickiego i luterańców. Nasiliło się to po wydaniu „Annales”. W tym upatrywać

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

przyczyn przeniesienia się Cereusa na dwór księcia Jerzego w Brzegu. W lecie 1572 r. w drodze powrotnej do Głogowa Cereus poważnie zachorował, a w pół roku później zmarł. Pochowany został w Głogowie. Jego grób został z czasem zapomniany, znamy tylko pełny tekst inskrypcji na jego nagrobku. (Antoni Bok)

Literatura: J. Ferinario, *Narratio de vita et morti; J. Curei*. Legnica 1601; C. Heusinger, *Commentariode Joachimio Cureo*, Marburg 1853; J. Malicki, *Laury, togi i pastorały*, Katowice 1983; G. Heinrich, *Joachim Cereus*. *Schlesische Lebensbilder* Bd. 6 Sigmaringen 1990; G. Heinrich, *Joachim Cereus (1532-1573) und sein Historiographisches Werk* w: *Glogau im Wandel der Zeiten*: Würzburg 1992; A. Skwierczyńska, *Z dziejów polemiki o polskość Śląska* w: *Z dziejów postępowej ideologii na Śląsku w XIV-XVI w.*, Warszawa 1956.

Głogów wczesnośredniowieczny

Początek powstania miejskiego organizmu w Głogowie wiąże się z okresem przyłączenia tych ziem do państwa piastowskiego, co miało miejsce w drugiej połowie X w. naszej ery. Zlikwidowano wówczas gród plemienny, znajdujący się na prawym brzegu Odry, na wprost obecnego dworca kolejowego, natomiast nowy o dużo większych rozmiarach i znacznie potężniejszej konstrukcji wybudowano na jednej z wysp (Ostrów Tumski) znajdującej się pomiędzy korytami rzek Odry i Baryczy. Już na początku XI w. powstały trzy osady przyrodowe, stanowiące wraz z grodem zwarty zespół osadniczy o charakterze wczesnomiejskim.

Gród państwowy był zamieszkały przez namiestnika księcia – kasztelana, jego urzędników, drużynę rycerską oraz ich rodziny. W jego środku poza domami mieszkalnymi znajdowały się budynki gospodarcze (stajnie, magazyny i inne), łaźnia oraz kościół kamienny (XII w.). Pełnił on funkcję centrum administracyjno-państwowego, militarnego i ideologicznego, zarządzającego obszarem kasztelani.

Jedna z osad przyrodowych powstała na lewym brzegu Odry, na wprost grodu. W wyniku przeprowadzonych badań archeologicznych stwierdzono tutaj ślady budynków naziemnych oraz obiektów gospodarczych. Jej mieszkańcy zajmowali się produkcją o zróżnicowanym charakterze (rolnictwo, garniarstwo, hutnictwo żelaza) prowadzoną już na skalę rzemieślniczą. Istniejące we wczesnym średniowieczu targowisko wskazuje na rozwinięty w jej obrębie handel.

Druga osada przyrodowa istniała pomiędzy korytem Odry a dzisiejszym dworcem kolejowym. Badania wykopaliskowe ujawniły ślady budynków mieszkalnych oraz jam gospodarczych, z których pozyskano bogaty zestaw zabytków świad-

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

czący o rozwiniętej produkcji rzemieślniczej (hutnictwo szkła i metali kolorowych, garncarstwo i inne) oraz handlu.

Trzecia osada przygodowa znajdowała się na miejscu dawnego grodu plemiennego.

Ulokowanie ośrodka administracji państwa piastowskiego, doskonałe warunki gospodarcze oraz krzyżujące się tutaj szlaki handlowe sprzyjały prężnemu rozwojowi wczesnomiejskiego Głogowa.

Zmiany nastąpiły w połowie XIII w., gdy książę Konrad I lokował miasto na prawie niemieckim w 1253 r.. (Zenon Hendel)

Literatura: Z. Hendel, Głogów wczesnośredniowieczny w świetle badań archeologicznych, Głogowskie Zeszyty Naukowe, t. 3, 1993. Tam dalsza literatura.

Gřebocice w średniowieczu

Najstarsza informacja o Grębolicach pochodzi z XIII wieku. Pierwszą wzmiankę odnajdujemy w dokumencie księcia głogowskiego Konrada I pod datą 24 stycznia 1272 r.. Pismo to nie zawiera miejsca wydania, nieznany jest również jego redaktor. Wymieniony jest w nim Jan, sołtys z Grębolic. Drugi z kolei dokument wydany w Lubinie 1 sierpnia 1298 roku pochodzi z kancelarii księcia żagańskiego Konrada II Garbatego. Zawiera on immunitet ekonomiczny, którym książę zezwala Teodorykowi — sołtysowi w Grębolicach wybudować młyn i uwalnia go od wszelkich służb. Pismo zredagował prawdopodobnie notariusz imieniem Waclaw (naczelnik kancelarii książęcej w latach 1286-1298). Ówczesna nazwa wsi brzmiała – Grambociz. Była to wieś książęca lokowana w 1298 roku na prawie niemieckim. Według źródeł niemieckich pierwotna nazwa była dwukrotnie zmieniana, w 1305 roku na Grambociczi oraz Gramschicz w 1339 roku. Z nieco późniejszych zachowały się rejestry dokumentów z parafii kolegiackiej w Głogowie. Wśród nich dokument z 3 grudnia 1383 roku. Pismo to bez podanej miejscowości w którym archidiakon głogowski Piotr Strichholcz zatwierdza sprzedaż czynszu Jana i Ulryka de Bebirsteyn dziedziców Gramschütz z kanonikiem kolegiaty N. M. Panny – Janem de Predmost. Inne pismo zostało sporządzone w Głogowie 19 października 1440 roku. Treścią niniejszego pisma jest oświadczenie niejakiego Mikołaja Kleige, który świadczy na rzecz Michała, proboszcza z Gramschütz. Podobnej treści jest kolejne pismo z 12 listopada 1437 roku, w którym Hannes Schultis świadczy w sprawie tego samego proboszcza w Gramschütz. Natomiast zredagowane we Wrocławiu pismo z 22 stycznia 1499 roku informuje, że biskup Piotr Nowak sprzedaje za zgodą kapituły czynsz na wsiach: Gramsc-

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

hütz, Priedmost i Welschau (Grębocice, Przedmość i Wilczyn)
kapitule głogowskiej. (Robert Górniak)

Literatura: A. Janas, Obiekty zabytkowe w miastach i gminach województwa legnickiego, Legnica 1988; K. Malczyński, Historia śląska, t. 1, cz. 1, Wrocław 1960, s. 409; W. Urban, Wykaz regestrów dokumentów Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu, cz. 2, w: Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego, T. III z 1973 r., s. 272-273 – wymienione w tekście dokumenty znajdują się w Archiwum Państwowym we Wrocławiu; R. Żerelik, Dokumenty i kancelaria Konrada II Garbatego księcia żagańskiego, w: Studia z dziejów średniowiecza polskiego i powszechnego, pod red. W. Korty, Wrocław 1989, s. 33-72; R. Żerelik, Dokumenty i kancelarie książąt głogowskich w latach 1250-1331, Wrocław 1988.

Jadwiga córka Henryka V Żelaznego

Jadwiga, córka Henryka V Żelaznego księcia żagańsko-głogowskiego urodziła się w okresie pomiędzy 1340 a 1350 r.. Dzięki staraniom swojego ojca przypuszczalnie w roku 1365 poślubiła króla Polski Kazimierza Wielkiego. Ponieważ dwa poprzednie małżeństwa króla nie były prawnie rozwiązane ślub musiał odbyć się w tajemnicy. Udzielił go biskup poznański Jan Doliwa we Wschowie. Po ślubie i koronacji Jadwiga zamieszkała na Wawelu w Krakowie. Istniejące źródła nie wskazują na to aby próbowała wpływać na politykę monarchii.

Niepewna sytuacja prawna Jadwigi była przez szereg lat źródłem nieustannych kłopotów dworu krakowskiego. Dopiero w 1367 r. usilne starania Kazimierza Wielkiego doprowadziły do unieważnienia jego poprzedniego małżeństwa i dyspensy papieża Urbana na związek z Jadwigą.

Małżeństwo to pomimo znacznej różnicy wieku i nie ziszczenia się nadziei króla na urodzenie syna wydaje się dość udane. Kazimierz Wielki doczekał się z Jadwigą trzech córek: Anny, Kunegundy i Jadwigi. Najstarsza Anna urodzona w 1366 r., w wieku 14 lat wyszła za mąż za Wilhelma hrabiego Cilly. Mając lat 28, po śmierci Wilhelma, poślubiła Ulryka księcia Teck, zaś jej córka z pierwszego małżeństwa – Anna została później drugą żoną Własysława Jagiełły. Druga córka Jadwigi – Kunegunda zmarła w dzieciństwie, a o trzeciej Jadwidze urodzonej w 1368 r. nic pewnego nie wiadomo. Prawdopodobnie w wieku 14 lat wyszła za mąż za jakiegoś możnowładcę południowoślōwiańskiego lub wołoskiego. Ich sytuacja również nie była łatwa. Pomimo istnienia dyspensy papieskiej z powodów politycznych kwestionowano ich legalne pochodzenie i pozbawiono uprawnień monarszych.

Jadwiga przeżyła króla Kazimierza. Na mocy testamentu otrzymała ze skarbcza część królewskiej zastawy i wiano

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

w kwocie 1.000 grzywien. Potem wróciła do księstwa głogowskiego, by w kilka lat później wyjść za mąż za Ruprechta księcia legnickiego. Miała z nim 5 dzieci. Zmarła 27 marca 1390 r. i pochowana została w kolegiacie legnickiej. (Sylwia Malcher)

Literatura: J. Jasiński, Rodowód Piastów Śląskich, T. II, Wrocław 1975, s. 123-124; A. Klubówna, Ostatni z wielkich Piastów, Warszawa 1982; J. Wyrozumski, Kazimierz Wielki, Warszawa 1982; Z. Kozłowska-Budkowa, Z ostatnich lat Kazimierza Wielkiego, *Małopolskie Studia Historyczne* nr 6 z 1964 r.; E. Rudzki, Jadwiga Żagańska – trzecia żona Kazimierza Wielkiego, w: *Królowe Polski*, T. I, Warszawa 1965, s. 38-46.

Krzepów – kościół p. w. Najświętszego Serca Jezusowego

Kościół zbudowany w 1810 r. – budowniczy Michael. Wykonany w stylu neogotyckim. Wieża kwadratowa, u szczytu przechodząca w ośmiobok. Podparty filarami przyporowymi. Na stronie północno-zachodniej dobudowana okrągła wieża schodowa. Zakrystia po stronie epistoły. Na stronie północnej stoi barokowa grupa Ukrzyżowania, wykonana z piaskowca. Cztery płaskorzeźby ze stacji różańcowych drogi pielgrzymkowej z Głogowa do Wysokiej cerkwi (XVII w.) wmurowano w ścianie północnej. Kościół posiada 4 przęsła w nawie głównej i 2 w chórze. Sklepienia proste krzyżowe. Dawny ołtarz główny z kafli glazurowanych zniszczony w okresie wojny w 1945 r.. Obecny ołtarz pochodzi ze szpitala w Głogowie. Zachowany witraż za głównym ołtarzem przedstawia Najświętsze Serce Jezusa i św. Marię Aloccoque. W prezbiterium wisi kopia Madonny Sykstyńskiej z 1897 r.. Chrzcielnica i ambona są rzeźbione z drzewa. Na drodze wiodącej do kościoła stoi krzyż pokutny, bardzo stary, z wizerunkiem narzędzia zbrodni (łuk?).

Kościółem filialnym parafii krzepowskiej jest kaplica p. w. Najświętszej Maryi Panny w Szczyglicach. Kaplica zbudowana na początku XIX wieku w stylu neogotyckim. Przekrój poziomy prostokątny. Po obu stronach po 3 filary przyporowe. Sklepienie beczkowe.

Kościół w Krzepowie jest parafialnym kościołem dekanatu Głogów – Wschód. Należą do niego miejscowości: Krzepów, Borek, Borków, Bytomin, Golkowice, Nosocice, Szczyglice i Zabornia.

Do 1945 r. Krzepów – Schrepau (Schwarzthal) kościół filialny parafii miejskiej Głogowa, archiprezbiteriatu głogow-

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

skiego. W 1929 r. w Krzepowie mieszkało 277 katolików i 235 protestantów.

Do 1945 r. Szczyglice – Sieglitz (Bismarckhöhe) kaplica filialna parafii miejskiej Głogowa. W 1929 r. w Szczyglicach mieszkało 99 katolików i 49 protestantów. (Jerzy Sadowski)

Literatura: H. Hoffmann, Die katholischen Kirchen des Glogau, Breslau 1937; Schematyzm diecezji gorzowskiej 1988 r.; F. X. Seppelt, Real-Handbuch des Bistums Breslau, Breslau 1929.

Miejska Biblioteka Publiczna

Pierwsze polskie książki, które dotarły do Głogowa w 1945 r. były darem Inspektoratu Oświaty w Jarocinie. W połowie 1945 r. z inicjatywy członków Koła Kulturalno-Oświatowego założono Oddział Spółdzielni Wydawniczej „Czytelnik”, który między innymi zajmował się gromadzeniem książek. W 1946 r. powstał punkt biblioteczny liczący 235 woluminów, przekształcony w listopadzie następnego roku w Miejską Bibliotekę Publiczną, którą zlokalizowano w suterenach budynku przy ulicy Słowiańskiej 34.

W przełomowym dla biblioteki 1948 r. zbiory wzrosły prawie czterokrotnie, w tym też roku zmieniono jej nazwę na Powiatowa Biblioteka Publiczna i przyznano lokal w budynku obecnej Szkoły Podstawowej nr 1 przy ulicy Królewskiej (Jedności Robotniczej). Do roku 1965 biblioteka jeszcze dwukrotnie zmieniała siedzibę. Najpierw w 1956 r. została przeniesiona do prywatnego mieszkania przy ulicy Grunwaldzkiej, a w 1961 r. powróciła do budynku Szkoły Podstawowej nr 1. We wrześniu 1965 r. oddano do użytku nowy budynek, w którym urządzono wypożyczalnię książek i czytelnię dla dorosłych oraz oddzielną wypożyczalnię dla dzieci i młodzieży. Następnie w pomieszczeniach bibliotecznych ulokowano również Izbę Muzealną. Głogowskie Towarzystwo Kultury, Filtotekę, Klub Seniora i Bibliotekę Pedagogiczną.

23 lipca 1973 r. na osiedlu „Hutnik” otworzono pierwszą filię biblioteczną (przy ulicy Budowlanych). Z dnia 1 lipca 1975 r. Bibliotece Powiatowej w Głogowie przywrócono nazwę Miejska Biblioteka Publiczna. W okresie od 1945 r. do 1975 r. biblioteka prowadziła nadzór metodyczny nad 22 bibliotekami i 75 punktami bibliotecznymi na terenie powiatu głogowskiego.

W 1977 r. z okazji 30-lecia działalności nadano jej imię Galla Anonima. W 1985 r. utworzono kolejną filię biblioteki na

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

osiedlu „Kopernik” (filia nr 2 przy ulicy Perseusza) oraz w szpitalu miejskim.

W 1948 r. księgozbiór biblioteki liczył 3.397 woluminów, czytelników było 880, a ilość wypożyczeń wynosiła 18.364. W 1992 r. książek było już 143.051, czytelników – 15.719, a liczba wypożyczeń wynosiła 276.923. (Robert Górniak)

Literatura: L. Dzieżyc, Ekonomiczne podstawy działalności bibliotek publicznych województwa zielonogórskiego (1945-1970), Rocznik Lubuski, T. 10 z 1978 r., s. 265-291; M. Gertner, Biblioteki Głogowa w latach 1945-1984 (praca magisterska – Uniwersytet Łódzki), Łódź 1984; U. Włodarczyk, 40 lat działalności bibliotek publicznych w Głogowie (referat z okazji jubileuszu), Głogów 1987; R. Zawadzki, Rozwój i działalność publicznych bibliotek powszechnych na Dolnym Śląsku w latach 1945-1964, Wrocław 1967.

Przemków

Przemków został założony przez księcia głogowskiego Przemka. W literaturze historycznej przyjmuje się jako datę lokacji miasta dzień 8 lipca 1280 r., chociaż przywilej lokacyjny nie dochował się do naszych czasów. Przypuszcza się, że miasto było lokowane na tzw. surowym korzeniu, a więc po prostu na pustkowiu, w miejscu przez który przebiegał

szlak handlowy będący odgałęzieniem drogi Wrocław – Głogów. Nie doprowadziło to jednak do większego rozwoju handlu w mieście i brak jest nawet informacji o usytuowaniu tutaj komory celnej. Głównym zajęciem mieszkańców Przemkowa było więc rolnictwo oraz rzemiosło, nastawione na zaspokojenie potrzeb mieszkańców okolicznych wsi. W 1387 r. rzeźnicy, tkacze, szewcy i piekarze przemkowscy otrzymali prawo mili zapowiedniej, co chroniło ich przed konkurencją rzemieślników mieszkających w pobliżu miasta. Prawo takie miała miejscowa warzelnia piwa.

Przemków stanowił własność książęcą. W 1376 r. przeszedł we władanie lenne rodziny Molle. W 1397 r. książę Ruprecht legnicki, działając w imieniu małoletnich książąt głogowskich, sprzedał Przemków braciom von Rachenberg, uzyskując w ten sposób środki na spłatę długów zmarłego Henryka VIII. Kolejnymi właścicielami Przemkowa byli: Leon Cropello

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

de Medizes i jego spadkobiercy (1631-1652), kolegium jezuitów w Głogowie (1653-1667), baronowie von Proskowski, a później hrabiowie von Proskau (1667-1737), hrabiowie von Reder (1737-1752), Henryk IX hrabia Reuss (1753-1780), baron von Seherr-Thoss (1781-1791), a wreszcie baron von Bibron (1791-1833). Miasto nie zdołało wykupić z rąk właścicieli uprawnień wójtowskich, tak że mieszkańcy przez cały okres jego dziejów pozostawali w bezpośredniej zależności od właścicieli. Znalazło to nawet wyraz w herbie miejskim, nadanym w XVII wieku przez rodzinę hrabiów von Proskau, na którym znajduje się stylizowany widok ich zamku. (Janusz Chutkowski)

Literatura: S. Skibiński, Przemków, w: Studia nad początkami i rozplanowaniem miast nad środkową Odrą i dolną Wartą, T. I, Zielona Góra 1970; A. Fudalej, Herby miast województwa zielonogórskiego, Nowa Sól 1971.

Reformacja w Głogowie

W latach trzydziestych XVI w. umacniał się w księstwie głogowskim wpływ reformacji. Dla Głogowa punktem zwrotnym było opuszczenie przez franciszkanów klasztoru i przyjęcie nowej religii w 1533 r.. Nie pomógł wydany dziesięć lat wcześniej dekret króla Ferdynanda skierowany do rady miejskiej, by stanowczo sprzeciwili się nauce Lutra.

Około 1540 r. pod wpływem anabaptyzmu (XVI-wieczny ruch społeczno-religijny szczególnie negujący chrzest niemowląt i propagujący równość społeczną) dwa tysiące ludzi z okolic Głogowa wyruszyło na Morawy, by realizować ideały tego radykalnego skrzydła reformacji. Zostali jednak oszukani przez swego przywódcę Gabriela Scherdinga i część z nich powróciła do księstwa głogowskiego.

Następca Ferdynanda, Maksymilian gwarantował na Śląsku wolny wybór religii. Dzięki temu w 1564 r. głogowscy protestanci oficjalnie powołali pierwszego ewangelickiego pastora Joachima Spechta (usuniętego zresztą później po zamieszkach w 1576 r.), sprowadzili także na potrzeby szkoły ewangelickiego nauczyciela Kaspra Pridmanna.

Źródłem długoletnich waśni religijnych stał się w Głogowie spór o świątynię dla protestantów. Początkowo gromadzili się oni w pobliskim kościółku w Brzostowie, jednak wraz ze wzrostem zwolenników nowej wiary potrzebna była większa świątynia w samym Głogowie. Protestanci próbowali bez powodzenia opanować w latach sześćdziesiątych kościoły bernardynów i dominikanów i przyszpitalny kościół Bożego Ciała. Wreszcie w 1581 r. przejęli władzę nad parafialnym kościołem św. Mikołaja. W tym samym roku przybył ewangelicki pastor z Wrocławia Achatas Hoffman.

Zamieszki na tle religijnym wybuchły znowu w 1602 r., a w 1604 r. doszło do aresztowania przez protestantów burmi-

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

strza katolickiego i pisarza miejskiego. Powołano nową radę miejską składającą się jedynie z ewangelików.

Spory religijne uciszył na terenie Głogowa list majestatyczny Ferdynanda II z 1609 r. zapewniający wolność wyznania. Nowa rada miejska złożona została w połowie z katolików i w połowie z protestantów. (Dariusz Hybel)

Literatura: J. Blaschke, Geschichte der Stadt Glogau und des Glogauer Landes, Glogau 1913; J. Chutkowski, Dzieje Głogowa, Legnica 1991.

Żukowice – pałac

W Żukowicach istniały do niedawna dwie rezydencje – dwór w Żukowicach Górnych, (którego ruinę rozebrano w 1974 r.) i pałac w Żukowicach Dolnych. Zespół omawianego pałacu i folwarku usytuowany jest w północnej części wsi (zwanej niegdyś Dolną). Od południa przylega do pałacu park, założony już w XVIII w.. Sam pałac jest murowaną dwukondygnacyjną budowlą z dwoma alkierzami w obu północnych narożnikach.

Według źródeł historycznych już w drugiej połowie XV w. istniała w Żukowicach Dolnych siedziba mieszkalna tutejszych właścicieli – rodu von Berge. Nie wiemy czy była to budowla, drewniana, czy murowana. Być może była to wieża mieszkalna lub jakiś niewielki dwutraktowy dwór. W 1587 r. zbudowano w Żukowicach Górnych nowy dwór w typie późnorenansowych założeń z przelotową sienią. Od tego czasu tam mieściła się główna siedziba seniorów rodu, aż do chwili gdy około połowy XVII w. rozbudowano rezydencję dolną. Prace budowlane trwały do 1719 r. o czym świadczy napis zachowany na portalu. 22 grudnia 1740 r. król pruski Fryderyk II podczas swojego marszu na Śląsk założył w pałacu kwaterę. Nieco później zwołano tam zjazd pruskiej szlachty śląskiej. W 1760 r. w czasie wojny siedmioletniej pałac zostaje zniszczony. W 1763 r. odbudowuje go nieznany z imienia członek rodu von Bergów, którego inicjały „SKVB” umieszczono na szczycie budynku.

Centralna późnorenansowa bryła budowli została wzniesiona (być może na bazie jakiegoś wcześniejszego założenia) w drugiej połowie XVII w.. Z okresu przebudowy w pierwszej ćwierci XVIII w. pochodzi klatka schodowa, dwa alkierze wystrój elewacji i prawdopodobnie dekoracja stiukowa niektórych pomieszczeń na piętrze. Natomiast rokokowe elementy szczytów i wystrój północnych pomieszczeń (między

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

innymi dwa kominki) powstały podczas restauracji pałacu po wojnie siedmioletniej. (Jerzy Dymytryszyn)

Literatura: A. Billert, Żukowice. Pałac, Dokumentacja historyczno-architektoniczna, Poznań 1973 (maszynopis w archiwum WKZ w Legnicy); J. Blaschke, Geschichte der Stadt Glogau und des Glogauer Landes, Glogau 1913.

PAŁAC W ŻUKOWICACH OKOŁO POŁOWY XVIII WIEKU
RYS. F. B. WERNHERA

Alfabetyczny wykaz haseł w zeszycie 1-7

- Archidiakoniat. (3)
Atlas Śląska Wielanda. (7)
Bytom Odrzański – Schönaicheum. (6)
Cureus Joachim. (7)
Dominikanie. (2)
Dziadoszanie. (6)
Elyan Kasper.(1)
Felbiger Jan Ignacy. (6)
Figury z Bramy Odrzańskiej. (1)
Franciszkanie.(4)
Fundacja Na Rzecz Odbudowy Teatru. (5)
Głogów wczesnośredniowieczny. (7)
Głogów w literaturze niemieckiej. (5)
Gostyń - grodzisko.(4)
Grębocice - kościół pw. św. Marcina. (6)
Grębocice w średniowieczu. (7)
Gród piastowski. (1)
Grodowiec – kościół św. Jana Chrzciciela - historia kościoła. (4)
Grodowiec – kościół św. Jana Chrzciciela - architektura. (4)
Gryphius Andreas. (1)
Gryphius Andreas – „Piastrus”. (5)
Gryphius Andreas – „Ukochana koleczasta róża”. (4)
Güntherowie.(1)
Henryk III.(2)
Herby księstwa głogowskiego. (3)
Jadwiga córka Henryka V Żelaznego. (7)
Jan z Głogowa. (1)
Jan z Głogowa – filozofia. (6)
Kapelusze targowy. (4)
Kina: "Primus-Palast" i "Schauburg".(3)
Klaryski.(1)
Kolegiata (X-XIII w.). (3)
Kolegiata (XV w.). (3)
Kolegiata (XV-XIX w.). (3)
Konrad I. (2)
Krzepów – kościół pw. Najśw. Serca Jezusowego. (7)
Kwielice - kościół pw. św. Michała Archanioła. (6)
Miecz Rady Miejskiej Głogowa. (1)
Miejska Biblioteka Publiczna. (7)
Mury obronne. (1)
Obiszów – skarb. (3)
Odra - wały przeciwpowodziowe. (6)
Odra - zmiana koryta w XVIII w.. (4)
Pastorius Joachim. (4)
Piersna - kościół pw. Nawiedzenia N.M.P. (5)
Polska administracja wodna. (5)
Przemko. (3)
Przemków. (7)
Reformacja w Głogowie. (7)
Rok 1945 - Zarząd Miejski. (1)
Rok 1945 - zniszczenia wojenne. (1)
Rzeczycza - kościół pw. św. Jadwigi Śląskiej. (4)
Salomea. (5)
Schultze Valentin Christian. (3)
Scultetus Jonas. (6)
Skarb z Milany (6)
Słocwina – skarb. (5)
Szymocin – kościół pw. Podwyższenia Krzyża Św.. (4)
Teatr jezuicki. (2)
Teatr w Głogowie – dzieje budynku. (2)
Teatr w Głogowie - plany odbudowy. (5)
Teatr w Głogowie - ruch amatorski. (5)
Teatr w Głogowie - życie teatralne do 1945r. (2)
Twierdza Głogów - lata 1740-1814. (2)
Twierdza Głogów - likwidacja. (2)
Twierdza Głogów – okres austriacki. (2)
Tymczasowa Komisja Doradcza. (3)
Tympanon z kościoła św. Mikołaja. (1)
Umiński Jan Nepomucen. (6)
Żukowice. (2)
Żukowice - kościół pw. św. Jadwigi. (5)
Żukowice pałac. (7)

Wykaz autorów:

Antoni Bok
Janusz Chutkowski
Janusz Cieślik
Józef Cwynar
Krzysztof Czapla
Jerzy Dymytryszyn
Robert Górniak
Zenon Hendel
Jerzy Herman
Dariusz Hybel
Sylwia Malcher
Zbigniew Rybka
Jerzy Sadowski
Magdalena Świdorska
ks. Aleksander Walkowiak

